

१. चित्र

१. चित्र-शिल्प

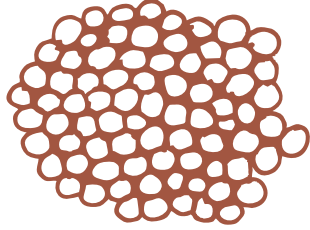
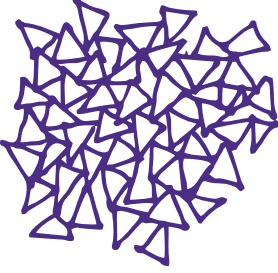
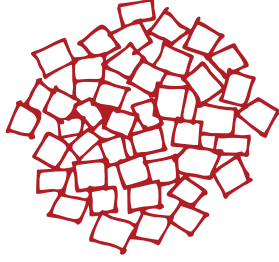
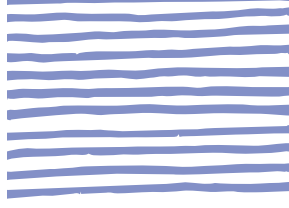
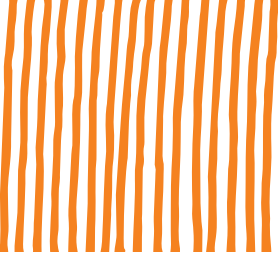
२. संगीत (गायन, वादन व नृत्य)

३. नाट्य

१. चित्र

- आपल्या अवतीभवती रंगीबेरंगी फुले, पाने, झाडे व पक्षी असतात. त्यांची ओळख करून घेऊया. निरनिराळे आकार, रंग लक्षात रहावेत यासाठी ते आकार कागदावर काढून पाहूया. त्यासाठी रंगीत खडू, रंगीत पेन्सिली, रंग वापरता येतील.
- निरनिराळ्या रेषा (रेषा), वेगवेगळे आकार काढू. आठवून चित्र काढू. आवडेल तसे चित्र काढू आणि रेषा व आकार यांच्या मदतीने नक्षी काढू. अक्षर सुंदर होण्यासाठी रेषांचा व आकारांचा सराव करूया.

रेखांकन

रेखांकन म्हणजे चित्र काढणे.

रेषा

उभ्या रेषा, आडव्या रेषा

रेषा काढूया ।

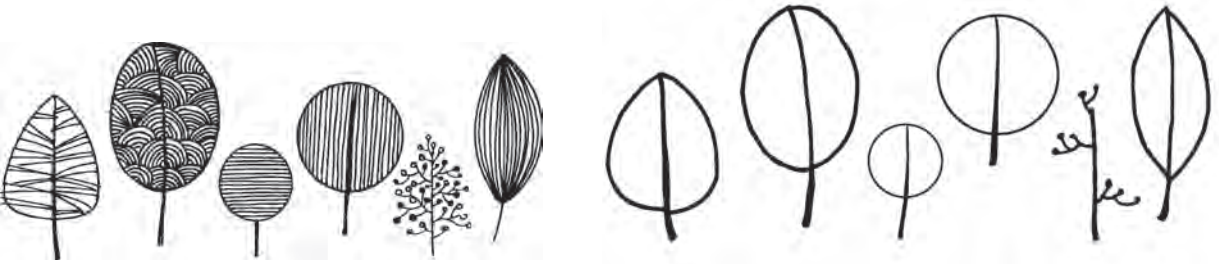
त्या रेषांतून वेगवेगळे

आकार काढूया ॥

आपल्याला छान छान चित्रे काढावी वाटतात ना? मग आधी रेषा काढायला शिकू. रेषेलाच रेखा किंवा रेषा म्हणतात. दुसऱ्या वर्गात असताना आपण रेषा काढायला शिकलो. आता त्याचा जास्त सराव करू. चांगली रेषा आली की, छान चित्रे काढता येतील.

माझी कृती

वरीलप्रमाणे निरनिराळ्या रेषा काढा आणि आकार तयार करा.

- ◆ आवडीप्रमाणे रेषा व आकार काढण्यास सांगावे. रेषांच्या सरावासाठी पेन्सिल, स्केचपेन, मार्कर पेन, रंगीत खडू, रंगीत पेन्सिली वापरता येतील.

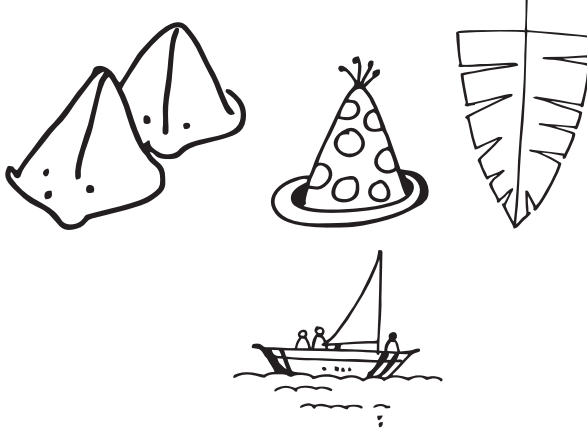

आकार

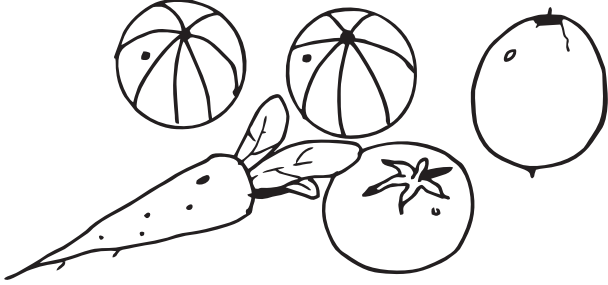
रेषांनी तयार होतात आकार, तर आपण त्रिकोणी, चौकोनी व गोल आकार काढूया.

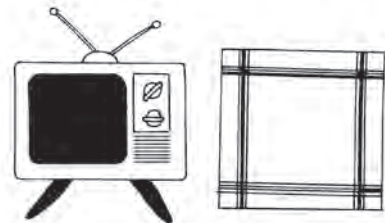
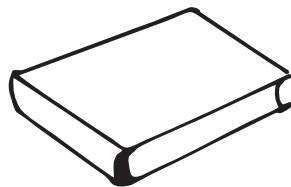
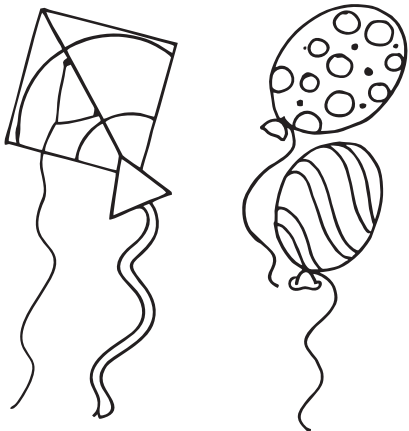
एक रेषा सरळ
दोन रेषा तिरप्या
तेव्हा होतो कोण ?
हो मीच आहे तो **त्रिकोण**.
पानांचा आकार त्रिकोणी
सांगा बरं आणखी
कोणत्या वस्तूंत दडलाय आकार त्रिकोणी ?

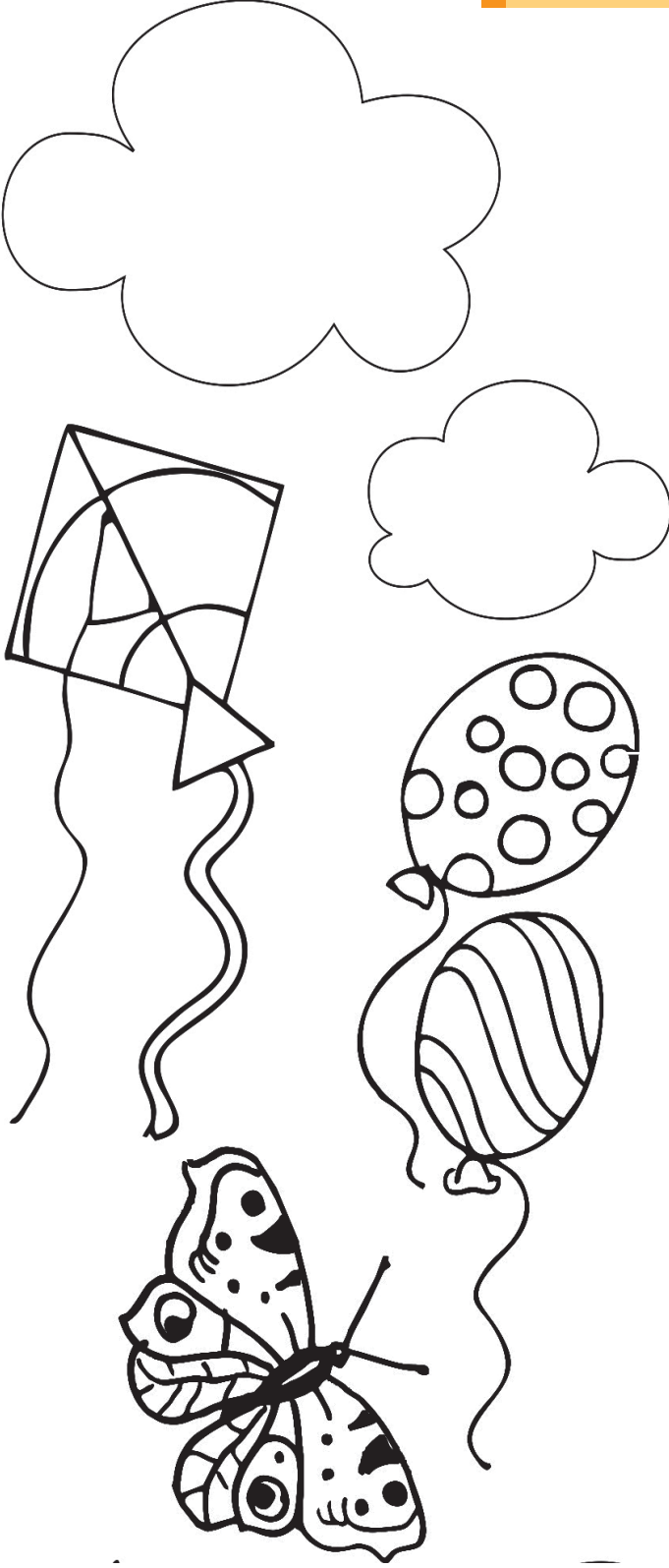
अर्ध्या अर्ध्या दोन वाट्या
जोडून होतो कोण ?
हो मीच आहे तो **गोल**.
चेंडूचा आकार गोल
लिंबूचा आकार गोल
सांगा बरं आणखी
कोणत्या वस्तूंत दडलाय आकार गोल ?

दोन रेषा उभ्या
दोन रेषा आडव्या
तेव्हा होतो कोण ?
हो मीच आहे तो **चौकोन**.
हातरुमालही चौकोनी
घरातील टि. व्ही. चौकोनी
सांगा बरं आणखी
कोणत्या वस्तूंत दडलाय आकार चौकोनी ?

स्मरणचित्र

आठवून चित्र काढूया

झाड, सूर्य, घर, आगगाडी,
फुलपाखरू, पतंग, ढग किंवा पक्षी, प्राणी
इत्यादी.

लक्षात ठेवूया

१. आपल्याला चांगले चित्र काढता येईल.
२. आपले चित्र चुकीचे आहे असे समजू नये.
३. आपले चित्र हे आपले स्वतःचे असते.
४. चित्र काढताना खूप आनंद मिळेल.

◆ आवडीप्रमाणे आठवून यापेक्षा वेगळे चित्र काढण्यास सांगावे. मुले चित्र बघून काढणार नाहीत असे पहावे. चित्रात चुका काढू नयेत कारण ते चित्र त्याचे स्वतःचे असते. चित्रातील भावना ओळखाव्यात.

कल्पनाचित्र

आपल्या स्वतःच्या कल्पनेने कोणतेही चित्र काढूया.

माझी बाहुली, परीराणी, चॉकलेटचा बंगला, इंद्रधनुष्य, माझ्या वाढदिवसाचा केक इत्यादी.

- * चित्र पाहून तर सर्वच जण चित्र काढतात. चित्र मनाने काढणे केव्हाही उत्तम!
- * आपल्या मनाने इतरांपेक्षा वेगळे चित्र कागदावर काढूया.
- * चित्र चुकीचे आहे असे समजू नये.
- * स्वनिर्मितीचा आनंद हा वेगळाच असतो.

माझी कृती

कल्पनेने कोणतेही चित्र काढा.

- ◆ कल्पनेने यापेक्षा वेगळे चित्र काढण्यास सांगावे. कल्पना म्हणजे काय ते समजावून सांगावे. कल्पना म्हणजे स्वतःचे एक वेगळे चित्र.
- ◆ चित्रात चुका काढू नयेत कारण ते चित्र त्याचे स्वतःचे असते. चित्रातील भावना ओळखाव्यात. मुलांचे कौतुक करावे.

नक्षीकाम

सई : रुचा तुझ्या फ्रॉकवरील नक्षी किती सुंदर आहे गं !

रुचा : हो गं ! माझ्या ताईची निवड आहे.

सई : किती छान ! यामध्ये किती वेगवेगळे आणि सोपे आकार आहेत.

ताई : काय सई ! कसली चर्चा चालू आहे ?

रुचा : आम्ही माझ्या फ्रॉकवरील नक्षी पाहत होतो.

ताई : नक्षी कशी तयार होते ते मी तुम्हांला सांगते. ती एक गंमतच असते.

रुचा : कसली गंमत ताई !

ताई : रुमाल, कपडे, साडी यावरील नक्षी आपण नेहमी पाहतो. त्यावरील पाने, फुले, विविध आकार व रंग पाहतो मग अशीच सोपी नक्षी आपण करायला शिकूया.

सई : चालेल ! यासाठी काय काय साहित्य लागेल ?

ताई : रंगीत कागद, पेन्सिल, पट्टी, कात्री इत्यादी

रुचा : हे सर्व साहित्य तर माझ्याकडे आहे. मग करूया की !

ताई : त्रिकोणाचा एक आकार रंगीत कागदावर काढून कात्रीने कापूया असे एकसारखे वेगवेगळ्या रंगाचे पाच ते सहा त्रिकोण घेऊया. तयार झालेले त्रिकोण आपण वेगवेगळ्या प्रकारे ठेवून बघूया.

सुनिल : ताई आम्ही तुला मदत करतो. मी काही त्रिकोण लावून पाहतो.

रुचा : अरे वा ! मस्तच

सई : वेगवेगळ्या प्रकारे आपणही त्रिकोण ठेवून बघूया.

ताई : बघा किती छान दिसतय. यालाच नक्षीकाम म्हणतात.

रुचा : छान छान नक्षीकाम !

ताई : त्रिकोणाप्रमाणे आपल्याला गोल, चौकोन यासारखे आकार घेऊनही नक्षी काम करता येईल.

सई : ताई खूप मजा आली. नक्षी कशी तयार होते हेही समजले.

रुचा : उद्या आपण आपल्या वर्गातील सर्वाना नक्षीकामाची गंमत दाखवूया.

ताई : जे आपण शिकलो ते इतरांनाही शिकवणे हा चांगला विचार आहे.

माझी कृती

विविध आकार तयार करून नक्षी तयार करा.

- ◆ चित्रात दाखवल्याप्रमाणे किंवा त्यापेक्षा वेगळे आकार तयार करून वेगवेगळ्या नक्षी तयार करून घ्याव्यात.
- ◆ आवश्यक तेथेच मदत करावी. गोल काढण्यासाठी बांगडी, टोपण, वाटी कोणत्याही गोल साहित्याचा उपयोग करावा.

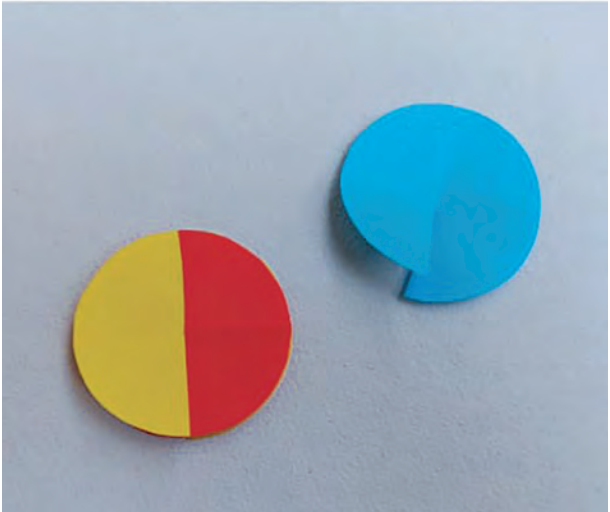
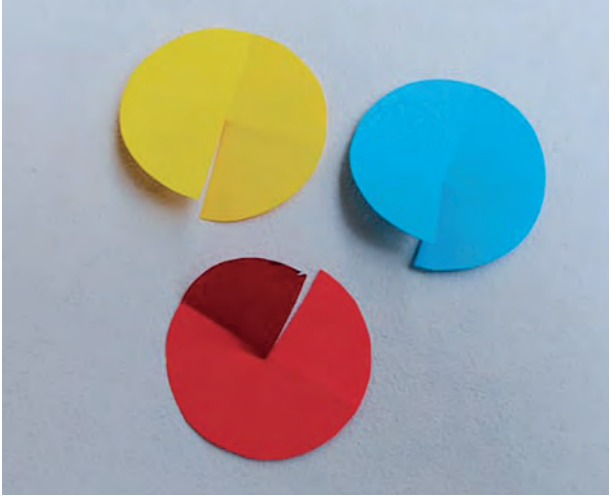
रंगांची ओळख

निसर्ग आपल्यासाठी विविध रंगांनी नटलेला आहे. यात पाने, फुले, झाडे, पक्षी, डोंगर, आकाश, ढग, फुलपाखरे यांचे खूप सारे रंग आपल्याला पहायला मिळतात. त्याचे निरीक्षण केले तरच आपल्याला हे रंग पहायला मिळतील.

रंगीत कागदातून तीन वेगवेगळ्या रंगाचे परंतु एकसारखे गोल काढून कापूया.

तिन्ही गोल एकत्र धरून कडेपासून मध्यापर्यंत कापूया. हे कापलेले गोल एकमेकांत अडकवू व फिरवून पाहूया काय गंमत होईल. पहा तर करून!

निसर्गामध्ये विविध रंग असतात तसे कपडे, वस्तू, खेळणी यांनाही वेगवेगळे रंग असतात. फुगेही वेगवेगळ्या रंगाचे असतात. चित्रात काही फुगे दिले आहेत. त्याचे रंग पहा व ओळखा. तुम्हांला माहीत असलेल्या रंगाची यादी करा.

- ◆ निसर्गामध्ये विविध रंग असतात. तसे कपडे, वस्तू, खेळणी यांनाही वेगवेगळे रंग असतात. चित्रात काही फुगे दिले आहेत त्याचे रंग ओळखण्यास सांगावे.

मुद्राचित्र (ठसेकाम)

चला ठसेकाम करूया.

ईरा : रवी! अरे हे बघ माझ्या हाताचा रंग भिंतीला लागला.

रवी : हो! यालाच तर ठसा म्हणतात .

ईरा : अरे हो! अजून कशाचेही ठसे उमटवू शकतो.

रवी : अगदी बरोबर! पण आपल्याला जलरंग हवेत.

माधव : मला दादाने वाढदिवसाला भेट म्हणून जलरंगाचा सेट आणि ब्रश दिलाय .

रवी : मी सांगतो तसं करूया ! एका कागदाला रंग लावूया. कोण लावेल ?

ईरा : मी लावते ! मला ब्रशने छान रंग देता येतो.

माधव : रंग देऊन झाल्यावर काय करायचे ?

रवी : तो रंग सुकण्यापूर्वी, माधव तू तो कागद चुरगळ. पण रंग ओलाच हवा आणि चुरगळताना रंग आतच राहिला पाहिजे.

ईरा : चला आता उघडा पाहू!

रवी : थांब लगेच नसतं उघडायचं, दहा मिनिटानंतर उघडूया.

माधव : वाव !... किती सुंदर चित्र तयार झालंय.

ईरा : आपण अजून वेगवेगळी चित्रे करू शकतो.

दादा : अरे वा! खूपच छान केलंय तुम्ही या कामालाच 'मुद्राचित्र' असे म्हणतात .

मुले : हो का! हेच मुद्राचित्र आहे होय.

दादा : याचा उपयोग तुम्हांला नक्षीकामात करता येईल.

(सगळी मुले याचा उपयोग नक्षीकामात कुठे कुठे करता येईल याच विचारात रंगून गेली.)

थोडी गंमत

अरे व्वा! किती सुंदर आहेत ही टोपणं! रमाला याचा काही उपयोग होईल का? अरे हो, रमाच्या शाळेत एक प्रकल्प दिलाय ठसे कामाचा! त्यासाठी ही टोपणं वापरता येईल. हो खंरच की, रमाला करायलाच लावते. रमा अगदी खूश होईल. साहित्य काय लागेल बर! जलरंग, ब्रश, पाणी, कागद आणि ही टोपणं, पांढरा कागद किंवा रंगीतही कागद चालेल. या प्रत्येक टोपणाच्या कडांना ब्रशने रंग लावून कागदावर ठसे उमटवल्यावर आणि वेगवेगळ्या आकाराची इतर वस्तूंचीही (उदा. पाने, कांदा, भेंडी, दोरा इत्यादी.) वापरल्यावर तर मग काय किती सुंदर नक्षी तयार होईल. रमा तर खूश होऊन उडीच मारेल. या ठसेकामाचा उपयोग नक्षीकामासाठी कुठे कुठे होईल या विचाराने रमा अगदी हरवूनच जाईल. तिचे उत्कृष्ट मुद्राचित्र तयार होईल. अशी अनेक चित्रे तिला करता येतील. रमाच्या वर्गातील मुलांची वेगवेगळी चित्रे तिला आज पाहायला मिळतील. हे ठसेकाम करताना खूप आनंद होईल ना!

◆ वेगवेगळ्या वस्तूंचे विविध रंगाचे ठसे घेण्यास सांगावे.

चिकट चित्र

साक्षी : अगं ! सर म्हणत होते आज चिकट चित्र करायचे आहे.

राजेश्वरी : चिकट चित्र म्हणजे काय ?

साक्षी : मलाही नाही समजलं !

पूजा : मला माहीत आहे. मी सांगते, आपण चित्र काढतो आणि ते रंगवतोही. मग सांगा, रंगवताना कशाचा वापर करतो ?

राजेश्वरी : रंगीत खडू, स्केचपेन, रंगीत पेन्सिल.

साक्षी : जलरंगही वापरतो की !

पूजा : आपल्याजवळ रंग नसतील तर ! कसे रंगवावे ?

अजय : हो खरंच की .

पूजा : रंगवता येईल मित्रांनो, रंगीत कागदाचा हवा तो रंग शोधून, फाडून किंवा कापून आपणास पाहिजे तिथे, योग्य ठिकाणी डिकाने चिकवला तर चित्र रंगीत दिसेल ना!

राजेश्वरी : हो खरं आहे! हे आम्हांला माहीतच नव्हतं. मग चिकट चित्र करून पाहूया का ?

पूजा : हो! आणि या चिकट चित्रालाच 'कोलाज' म्हणतात बरं का ?

साक्षी : माझ्याकडे आहेत रंगीत कागद, पण आपण कोणकोणती चित्र करू शकतो ?

पूजा : तुम्हांला जी सहज करता येतील अशी आपल्या आवडीनुसार चित्रे करू शकता. उदा, ढग, झाड, पतंग, फुगा, फुलपाखरू, चंद्र, सूर्य, घर, फळभाज्या इत्यादी.

राजेश्वरी : आपण कोणतेही चित्र रंगवू शकतो.

साक्षी : यासाठी नवीन रंगीत पेपरच लागतील का ?

पूजा : असं काही नाही ! रद्दीतील मासिके किंवा वर्तमानपत्रातून येणाऱ्या रंगीत जाहिराती, माहितीपत्रक यांचाही आपणास वापर करता येईल.

राजेश्वरी : म्हणजे स्वस्त आणि मस्तच !

अजय : चला तर मग प्रत्येकजण आपलं वेगळं चिकटचित्र तयार करूया !

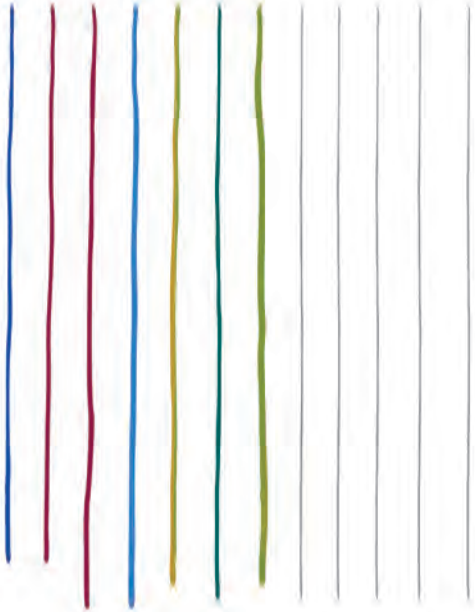
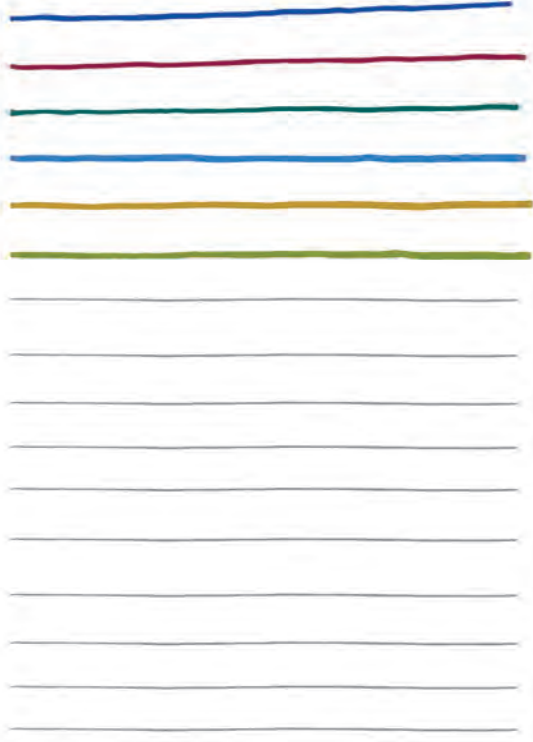
साक्षी : मी तर सगळ्यांपेक्षा वेगळंच चित्र करणार !

माझी कृती

निरनिराळ्या आकाराची चिकटचित्रे तयार करून चिकटवा.

- ♦ वरील संवाद समजावून सांगावा व त्यांच्या आवडीप्रमाणे चिकट चित्रे करून घ्यावीत. सोपे आकार काढून रंगीत कागद फाडून किंवा कापून चिकटकाम (कोलाज) करून घ्यावे.

सुलेखन

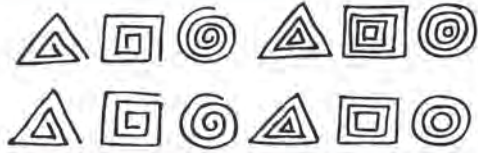
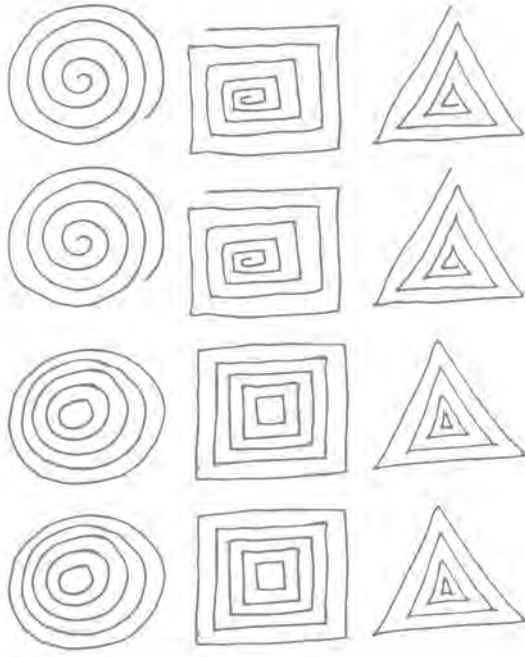
आपण छान दिसावे असे आपल्याला वाटते ना? छान कपडे, बूट, दप्तर यांच्याप्रमाणे आपले अक्षरही छान असले पाहिजे.

आपण हे शिकूया

- सुलेखन म्हणजे सुंदर अक्षर
- चांगले अक्षर काढण्यासाठी चांगली रेषा व चांगला आकार काढता आला पाहिजे.
- रेषा व अक्षरे काढताना नीटनेटकेपणा असावा.

प्रथम पेन्सिलने, आडवी सरळ रेषा पट्टीच्या साहाय्याने काढूया. त्यानंतर पट्टी न वापरता हातानेच त्या पेन्सिलने काढलेल्या रेषेवर स्केचपेनने गिरवूया. वरीलप्रमाणे उभी सरळ रेषा व तिरपी रेषा काढूया. या रेषेचा जास्तीत जास्त सराव करूया म्हणजे रेषा सुंदर होईल आणि अक्षरही सुंदर होईल.

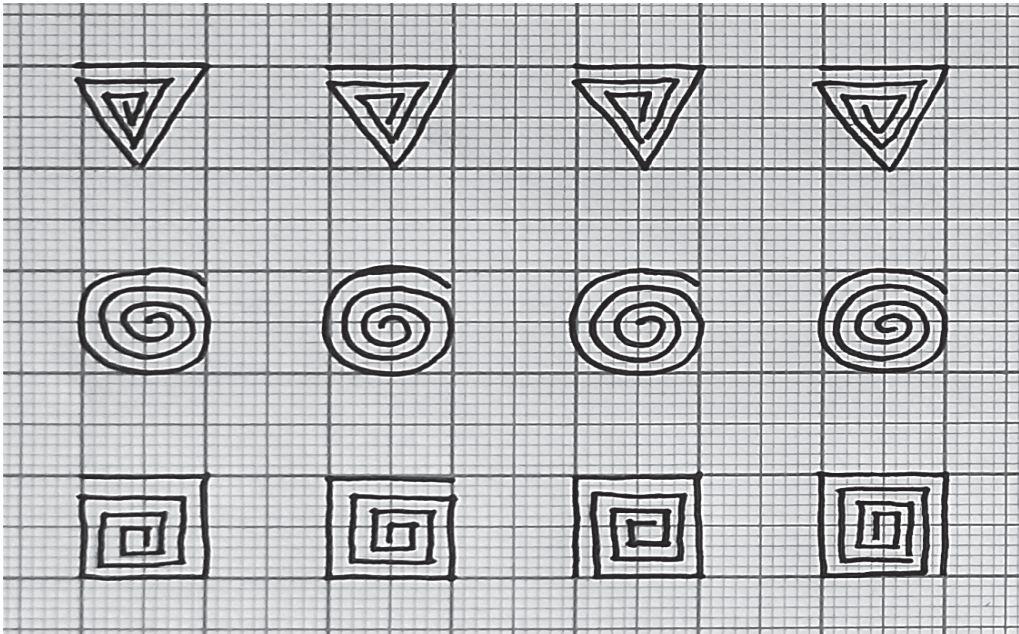
◆ अक्षर सुंदर होण्यासाठी लहानपणापासूनच सराव होणे आवश्यक आहे. वरीलप्रमाणे काही रेषांचा व्यवस्थित सराव करून घ्यावा.

- काही आकार दिलेले आहेत. या आकारावरून हातानेच स्केचपेनने गिरवूया.
- असे आकार आपणही काढण्याचा प्रयत्न करूया.
- आकार काढण्यासाठी आलेख कागदाचा उपयोग करूया.

चांगले अक्षर येण्यासाठी हे लक्षात ठेवूया

१. जास्तीत जास्त सराव करून हाताला योग्य वळण देऊ.
२. अक्षर सुंदर होण्यासाठी रेषांचा व आकारांचा व्यवस्थित सराव करू.
३. चांगले टोक असलेली पेन्सिल वापरू.
४. अक्षरांचा सराव दोन रेघी वहीत करू.

♦ वरीलप्रमाणे आणखी काही आकारांचा सराव करून घ्यावा.